

GELECEK YAZILARI

CİLT : 1

SAYI : 8

GELECEK

Yazıları

**MARKSİZM, MATERYALİZM
VE KUANTUM MEKANİĞİ - 1**

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Atomların Bilim Tarihindeki Yeri Kuantum mekaniği; enerji ve atomların, en küçük parçacıkların araştırılmasıdır. Atomun 2500 yıl önceki keşfi İyonya'da, bugünün Türkiye'sindeki sahil kıyılarında kurulmuş büyük şehirlerde yaşamış olan antik Yunanların şaşırtıcı başarılarından sadece birisidir. Diğeri ise materyalist bir diyalektik anlayıştır.

Sokrates, Plato veya Aristoteles gibi meşhur Atinalı filozoflardan 100 yıl veya daha fazla bir süre önce yaşamış olan, tüccar ve kâşif İyonya filozofları nasıl olup da evrenin atomlardan meydana geldiği sonucuna ulaştılar?

Bu filozoflar her şeyden önce doğayı gözlemlediler. Tanrıları reddedip şeylerin maddi açıklamaları peşinde koşarak yöneticilerle başlarının belaya girmesini göze aldılar. Onlar materyalisttiler.

Taş heykellerin zamanla nasıl aşınabildiğini ya da renkli iki farklı sıvının nasıl birbirine karıştıklarını sordular. Hiç kuşkusuz bu şeylerin heykelleri aşındıran ve birbirine karışan, gözle görülemeyecek kadar küçük parçacıklardan oluşması gerekiyordu.

İyonya'nın antik şehir devleti Milet iki nesil boyunca devrimler yaşadı. Aristokrasi, yükselen tüccar sınıfı tarafından devrildi ve bunu peş peşe devrimler takip etti. İktidar, kitleler - 'demos' ('halk')- ile 'mülk sahipleri' arasında el değiştirdi durdu.

İlk başta halk galip geldi ve zenginleri başlarından attı, kaçakları harman yerlerinde topladı, öküzleri üzerlerine sürdü ve en korkunç şekilde onları yok etti. Sonrasında zenginler tekrar iktidarı ele geçirdi ve yakalayabildikleri kim varsa katranlayıp diri diri yaktı .

Diyalektik : Hiçbir Şey Durağan Değildir

Bu dönemin filozoflarının şaşırtıcı bir diğer başarısı da Sokrates'in sonradan 'diyalektik' dediği şeyi ortaya atmalarıydı. Söz konusu filozoflar doğal olarak kendilerini çevreleyen toplumdaki altüst oluşları yansıtacak şekilde hiçbir şeyin durağan olmadığını, var olan her şeyin yok olmak zorunda olduğunu düşündüler.

Bu kesimlerin felsefesi doğa ve toplumu tümüyle tek bir organik bütün olarak kabul etti. Belki de bu felsefe, gerçek bir toplumsal devrimin kendi yarattığı altüst oluşun içine her şeyi sürükleyişini yansıttı. Lenin'in dediği gibi, diyalektik, şeyleri her zaman ilişkileri ve gelişimleri içinde dikkate alan bütüncül bir felsefedir.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Miletli Anaksimandros, Dünya'nın bir ateş topu halinde ortaya çıktığını ve insanların balıklardan evrimleştiğini ileri sürdü. Bu gözlemlerdeki doğruluk nüvesini açığa çıkarmak evrenin kökeni olarak Büyük Patlama Kuramı ve Evrim Kuramı- bilimin 2500 yılını aldı.

Antik İyonya filozofları evreni materyalist, her şeyin gelişim içinde olduğunu öne süren bir diyalektik kullanarak inceleyen ilk insanlardı. Bu gelişim iç çatışmadan, tüm şeylerin içlerinde bulunan karşıt güçlerin mücadelesinden, Lenin'in deyişiyle 'karşıtların birliği'nden, Engels'in adlandırışıyla 'karşıtların iç içe geçmesi'nden doğmuştu. Mücadele halindeki bu karşıtlar değişimin sonsuz akışını sağlayan şeydi. Diyalektik devrimden doğan bir felsefedir.

Batı tarihinin muhtemelen ilk madeni paraları olan altın ve gümüş paralar İyonya'da basıldı. Marksist arkeolog Vere Gordon Childe, "yeni paranın zenginliği ayırık parçacıklara, madeni paralara ayrıştırması gibi", antik Yunan atomculuğunun kurucuları kabul edilen İyonya filozofları Demokritus ve Lökippus'un da "dışsal doğayı ayırık, bölünemez zerrelere veya parçacıklara (atomlara) ayrıştırmaya kalkıştıklarını" gözlemledi .

İtalya'da yaşayan zengin bir Yunan avukat ve filozof diyalektik felsefeye karşı çıktı. Parmenides "düşünce ve varlığın aynı şey olduğunu" öne sürerek, kendisinin, bu ikisini birbirinden ayıran bir materyalist değil bir idealist olduğunu gösterdi. Belki de Parmenides devrim vasıtasıyla kendi kanunlarının çiğnenmesini istemiyordu. O ve meşhur öğrencisi Zeno hareketin imkânsız olduğunu savundular. Parmenides, İyonya diyalektiğine şiddetli bir şekilde karşı çıkarak her türlü değişimi reddetti. Var olan tek şeyin yalnızca tek bir küresel doluluk, zamansız, yeknesak ve değişmez 'Bir' olduğunu iddia etti. Sadece bir idealist böylesi saçma bir sonuca ulaşabilirdi. Parmenides ve Zeno, değişimin doğasını açıklamaları gerektiğini söyleyerek İyonya filozoflarına karşı çıktılar.

Demokritus ve Lökippus, değişmez tek bir doluluktan ibaret olmadığını belirttikleri evrenin muhtemelen oldukça küçük, bölünemez, değişmez doluluklardan veya atomlardan tümüyle oluştuğunu öne sürdüler. ('Atom' kelimesi Yunanca 'kesilemez' sözcüğünden geliyor).

Demokritus ve Lökippus'a göre evren böylece sonsuz değişime uğrayabiliyor ve bu esnada kurucu parçalar değişmeden kalabiliyordu. İki filozofun bilmeceyi çözme tarzları bu şekildeydi. Fakat bunu yaparlarken, diyalektiği mekanik, ayırksı, miyop, indirgemeci bir bakış açısı uğruna reddeden yeni bir felsefenin yolunu açtılar. Bu bakış açısı şeyleri hatalı bir şekilde tümüyle yalıtılmış olarak inceliyor, karşıtların iç içe geçmesi fikrini terk ediyor ve daha geniş ilişkiler ile gelişimi göz ardı ediyordu.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Bu bakış açısı pozitivist felsefesinin temelini oluşturdu. Karşıtların Birliği Atom aslında değişmez değildir. Pozitif yüklü çekirdek ve onun etrafındaki negatif yüklü elektron bulutu arasındaki gibi çeşitli basit yollarla karşıtların bir birliğidir. Doğal dünyanın yapıtaşları arasındaki çimento bu karşıt güçlerdir.

Fakat kuantum mekaniği atom altı dünyanın çok daha karmaşık ve ilgi çekici yanlarını göstermektedir. Marksist George Novack, materyalist diyalektiğin, durağan tüm formüllerin eksikliklerini açığa çıkardığını belirtir: Materyalist diyalektik; tarihteki çatışan hareketlerin, güçlerin ve ilişkilerin varlığına dayanır. Bu çelişkiler geliştikçe, durağan tüm formüllerin eksikliklerini de açığa çıkarır.

Troçki'nin 1906'da Sonuçlar ve Olasılıklar adlı eserinde yazdığı gibi, "Marksizm her şeyden önce bir analiz yöntemidir. Sadece metinlerin değil, toplumsal ilişkilerin de analizidir. Marksizm bu nedenle bilimlere, örneğin kuantum mekaniğine ya her zaman doğru ya da yanlış olmaları gereken durağan formüllerden oluşması zorunlu bir şeymiş gibi yaklaşmaz.

Marksizm ayrıca kuantum mekaniğinin keşfettiği süreçlerin diyalektik formüllere veya yasalara uyması gerektiğini de iddia etmez.

Kuantum mekaniği tartışmak için yeterli yerimizin olmadığı diyalektik dönüşümlerin çarpıcı örneklerini, örneğin kuantum sıçramalarını sunmaktadır. Fakat Novack bunun aksini öne sürmekte ve Marksizmin tüm doğal süreçlerin çeşitli diyalektik yasalara 'uymak' zorunda olduğunu savunmaktadır.

Hegel gibi idealist filozofların hatasını açıklayan Engels ise bunun tam aksine şöyle demiştir: "Hata, bu yasaların doğadan ve toplumdan çıkarılmak yerine düşüncenin yasaları olarak onlara zorla kabul ettirilmesi gerçeğinde yatmaktadır". Diyalektik neden doğanın uyması gereken durağan formüllere sahip olsun ki?

Kuantum Mekaniği Haziran 2010 tarihli Scientific American dergisi "Zaman gerçekten de var mı?" başlıklı bir yazıyı ve daha önce sadece moleküler seviyede gözlenen 'kuantum garipliği'nin bir başka örneği üzerine bir haberi; "eşzamanlı olarak iki yerde birden bulunuyormuş gibi işlev gösteren" ve bir insanın saç teli kalınlığında olan 'Kuantum Mikrofon'u öne çıkardı.

Aynı konudaki bir diğer haber başlığı, Oxford Üniversitesi'nde çalışan bir kuramsal fizikçinin şu sözlerini alıntıladi: "Uzayzaman noktalarının birincil şeyler olduğu fikri uydurmadır." Albert Einstein'ın görelilik kuramından ve "kuantum parçacıkları arasındaki kötü şöhretli tuhaf etkileşimler"den ötürü "farklı konumlar (uzayda) ve zamanlar düşüncesi çöküyor."

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Esasen Kopenhag'daki Danimarkalı fizikçi Niels Bohr ile ilişkilendirildiğinden kuantum mekaniğinin Kopenhag yorumu adı verilen, kuantum fenomenini prensip olarak bilinemez ve başka hiçbir yorumun mümkün olmadığı bir alana hapsetmiş eski felsefi ortodoksi bu gibi deneyler sayesinde çürütülmüştür.

Kuantum dalgalarının normal 'makroskopik' dünyaya 'çökmediği' tek bir noktanın bulunmadığını savunan yeni bir Kopenhag görüşü ortaya çıkmıştır. Kuantum dünyası normal dünyadır. İnsanlar kuantum mekaniği hakkında bildirilen şeylerin çoğunu oldukça tuhaf buluyor. Bilim insanlarının gerçeklikle olan bütün bağlarını yitirip yitirmediklerini merak ediyorlar.

Çeşitli Marksist akımlar kuantum mekaniğinin klasik yorumunun materyalist olmadığını düşünmektedirler. Einstein bile, kuantum mekaniğinin, nesnellik ve nedensellik de dahil olmak üzere 'gerçeklik unsurları' dediği şeylerden yoksun olduğunu ileri sürmüştür.

Bilim insanlarının uzay ve zaman hakkında Scientific American dergisinde gündeme getirilen iddiaları nasıl yüksek sesle dile getirmeye başladıklarına ilişkin bilgi vermeyi umuyorum. Kuantum 'tuhaflik' gerçek araştırmaya dayanmaktadır. Bilime yönelik doğru Marksist yaklaşım çok önemlidir.

Kuantum mekaniğini eleştiren Marksist akımların iddialarını reddederken, Marksistlerin bu sorular üzerinde durdukları bir tartışma açmayı umuyorum. Materyalizm ve İdealizm 'Materyalizm'in felsefede muhtelif tanımlamaları bulunmaktadır. Marksistlerin tanımlaması kendine özgüdür.

Bu bağlamda Marksistler bakımdan materyalizm, dış dünyanın insan aklından bağımsız olarak var olduğu bir felsefe olarak tarif edilebilir. En nihayetinde maddi dünya birincil, düşünce ikincildir. Engels şöyle yazmıştır: "Doğanın önce geldiğini düşünenler materyalizmin çeşitli okullarında yer alırlar".

Önde gelen Fransız parçacık fizikçilerinden biri olan Bernard d'Espagnat kuantum mekaniğini pek çok filozofa karşı savunurken, kendisinin 'akıldan bağımsız gerçeklik' olarak adlandırdığı şeyden hareketle, düşünen varlıkların varoluşundan önce ve ondan bağımsız bir gerçeklik fikrini savunur. Bu temel olarak materyalist bir bakış açısıdır.

Materyalist bakış açısının bir diğer önemli örneği Einstein'ın kendisinden gelir: Fiziksel gerçeklik unsurları öncül felsefi değerlendirmelerle belirlenemez. Bunlar ancak deney ve ölçüm sonuçlarının yardımına başvurarak bulunmalıdırlar. İdealizm tam tersine, maddi dünyanın varoluşundan önce düşünen bir aklın -ister bir Tanrının isterse de insanoğlunun akli olsun- bulunabileceğini savunur. Örneğin Alman filozof Hegel evrenin düşünceden ibaret olduğunu belirtir.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Antik İyonya filozofu Anaksogoras'ı tartışırken şunları yazmıştır: Anaksagoras evrenin ilkesinin nous (düşünce) olduğunu, evrenin özünün düşünce olarak tanımlanması gerektiğini söyleyen ilk kişi olarak övüldü. Anaksagoras böyle yaparak, pür hali mantık olmak durumunda olan akli bir evren görüşünün temelini attı . Milattan önce 500 ila 428 yılları arasında yaşamış bir İyonya filozofu olan Anaksagoras eski Yunanların tanrılarını reddetti ve 'Nous' veya 'Akıl'ın muhtelif devrimlerini, 'küçük bir başlangıçtan' yola çıkarak gerçekleştirdikleri genişleyen bir evren kuramı geliştirdi. Anaksagoras ayrıca evrendeki her şeyin 'tohumlar'dan meydana geldiğini savunan bir atom kuramı ortaya attı.

Marksist Akımlar Marksist bir kavrayış bilimi anlama noktasında kestirme bir yol sağlamaz. Diyalektik materyalizm, bilimin gizemlerini açığa çıkaran ve diyalektikçinin bilimsel konularda yargıda bulunmasını ve eleştiri yapmasını sağlayan sihirli bir felsefi anahtar değildir. Aksine, diyalektik daha önce gösterdiğimiz üzere çok belirli maddi koşullardan kaynaklanmıştır.

Eski Yunanların diyalektiği, Hegel başta olmak üzere Alman idealist filozoflar tarafından 1789 Fransız Devrimi'nin davul seslerinin duyulduğu bir dönemde daha ileriye götürülmüş, materyalist bir diyalektik ise Marx ve Engels tarafından Avrupa çapındaki 1848 devrimlerinin hemen öncesinde geliştirilmiştir.

Bir bilimi ona anlamlı eleştiriler getirebilecek düzeyde kavramak için, söz konusu bilimin somut, eksiksiz ve kuşkusuz ayrıntılı bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Ne var ki komünist partiler başta olmak üzere Marksist gelenek içindeki çeşitli akımlar kuantum mekaniğine ve Einstein'ın materyalist olmadığını düşündükleri görelilik kuramına saldırı geldiler. Bu saldırılar bugün de devam ediyor.

İngiliz yazar ve gazeteci Manjit Kumar 2008 yılında kaleme aldığı ve geniş kesimlerin dikkatini çektiği kitabında, gerçekliğin kuantum seviyesindeki doğası üzerine Einstein, Niels Bohr ve Werner Heisenberg arasında yaşanmış tartışmayı inceledi. Kumar söz konusu yazıda, kuantum mekaniğinin yaygın yorumlanış biçiminin 'gerçekçilik' olarak adlandırıldığı şeyden yoksun olduğunu ve aksine 'solipsizm'e (tekbencilik) büründüğünü savundu.

Gerçekçilik, dış dünyanın bizden bağımsız var olduğunu savunan bir felsefedir. Bu görüş Marksist materyalist felsefenin temel ön kabullerinden biridir. Öte yandan 'solipsizm', sadece kendi aklımızın varlığından emin olabileceğimizi, geri kalan her şeyin hatta kendi bedenlerimizin bile bilinemez olduğunu savunan bir görüştür.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Kumar başka bir yerde ise kuantum mekaniğinin felsefesini tanımlamak için 'özel idealizm' terimini kullanır. Özel idealizm nesnel bir gerçeklik olmadığını, sadece aklın ve akli nesnelerin var olduğunu öne sürer. Kuşkusuz parçacık fizikçilerin çoğu bu suçlamaları reddetmektedirler.

Kumar'ın en son iddialarına birazdan geleceğiz. Ama Kumar daha öncesinde - 1995 yılında- şunları yazar: Danimarka, Kopenhag'dan New Jersey, Princeton'a kadar kuantum mekaniği üzerine yapılan yorum öznel ve özel kalmaya devam ediyor. Gerçekten de bu yorum sık sık doğrudan solipsizme bürünüyor .

Kumar, tüm bunların 19. yüzyılın etkili fizikçi ve filozoflarından Avusturyalı Ernst Mach'ın bakış açısıyla örtüştüğünü iddia eder. Troçkist gelenek içinde yer alan Uluslararası Marksist Eğilim (İngilizce kısaltmasıyla IMT) de kuantum mekaniğine karşı benzer suçlamalar yöneltmiş ve aynı şekilde Ernst Mach'a çatmıştır.

IMT liderleri Ted Grant ve Alan Woods 1995 yılında şu iddialarda bulunurlar: "Heisenberg'ün yönteminin özel idealist doğası oldukça barizdir." "Ernst Mach'ın etkisi altındaki Einstein zamanı özel bir şey olarak ele aldı." Woods, Lenin'in Materyalizm ve Ampiriyokritisizm adlı kitabında kuantum mekaniğinin özel idealizmine kapsamlı bir şekilde cevap verdiğini savunur .

Lenin İki akımın da Ernst Mach'a çatması tesadüf değil. Modern bilimi eleştiren komünist partiler ve Troçkist akımlar Lenin'in Materyalizm ve Ampiriyokritisizm eserini yanlış anlıyorlar. Lenin bu kitabında felsefesi ve fiziğinin özel idealist olduğunu, solipsizme büründüğünü düşündüğü Ernst Mach'a sistematik bir eleştiri yöneltmişti.

Lenin 1908 yılında ampiriyokritisizm felsefesinin o dönemki en meşhur temsilcisi olan Mach üzerine bir kitap yazmak zorunda kalmıştı çünkü Rusya'daki önde gelen Bolşevikler Mach'ın kaba pozitivist felsefesi uğruna diyalektik materyalizmi terk etmişlerdi. 1905 Rus devrimi yenilgiyle sonuçlanmış ve 1908 itibarıyla Bogdanov ve Lunaçarski gibi önde gelen Bolşevikler, Lenin'in deyişiyle, "Marksist felsefeye karşı düzenlenen gerçek bir kampanya"ya girişmişlerdi.

Sürgünde yaşayan ve daha önce Einstein'ın sıklıkla ziyaret ettiği aynı radikal kafeye giden Lenin, doğrudan Rusya'daki Bolşevik liderleri hedef alarak cevap veremiyordu. Böyle bir şey Bolşevik liderliği için ağır bir darbeye yol açardı. Lenin bu nedenle eleştirilerini Bolşevik liderlerin çoğunun fikir babası durumundaki Ernst Mach'a yöneltti. Mach'a açtığı öfke dolu ve tahrip edici yayılım ateşinin kurşunları Bolşevik liderlerin kulaklarında vızıldadı.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Acilen yazılmış olan söz konusu kitabın çoğu kısmı bugün açısından sadece tarihsel bir öneme haiz olmasına ve yanlışlar içermesine rağmen, bilimlere yönelik doğru Marksist yaklaşımın ne olduğu ve diyalektik materyalizmin Marksistler için ne ifade ettiği noktasında ondan hâlâ bazı şeyler öğrenebiliriz. Ne var ki Lenin yukarıda bahsi geçen akımlar tarafından bütünüyle yanlış anlaşılmıştır.

Materyalizm ve Ampiriyokritisizm kitabı 1950'li yıllarda Stalin yandaşları tarafından SSCB'deki bilim insanlarına karşı yürütülen yıkıcı saldırıda kullanılmıştır. Bu kesimler Einstein'ın görelilik kuramını ve kuantum mekaniğini savunan fizikçileri 'Machçı', solipsist ve öznel idealist olarak nitelemişlerdir. Lenin'in neyi kastettiğini veya onun yöntemini anlamadan Materyalizm ve Ampiriyokritisizm'den alıntılar yapmışlar ve Lenin'i kendi döneminin bilimine saldırmış gibi bir konuma sürüklemişlerdir.

O zaman yanlış anlamaları ortadan kaldıralım. Rus devriminin yılı olan 1905'te İsviçre'deki bir patent ofisinde çalışmakta olan amatör bir bilimci ileride çığır açacak makaleler yazmaktadır. Einstein'ın makaleleri kuantum mekaniğini ve göreliliği doğurmuştur. Lenin dönemin idealist çarpıklıklarını incelemiş ve özellikle Einstein'ın görelilik kuramının materyalist bir gerçeklik modeli olduğunu söylemiştir. Görünüşe bakılırsa ne Stalin yandaşları ne de Ted Grant ve Alan Woods bu gerçeğin farkında değillerdi.

Lenin'in bu kavrayışı şaşırtıcıdır çünkü zamanın pek çok fizikçisi ve filozofu, özellikle Mach ve Einstein'ın uzay ve zamanın göreliliğini göstermesinden sonra idealist bir bakış açısını ifade etmişlerdir. Örneğin Lenin şunları yazmıştır: Felsefi literatürle çok az haşır neşir olan bir kimse, materyalizmi çürütmeye doğrudan veya dolaylı olarak girişmeyen tek bir çağdaş felsefe profesörü bulmanın güç olacağını bilmek zorundadır .

Viyana Çevresi fizikçilerinden biri ve mantıksal pozitivizm felsefe okulunun kurucusu olan Philipp Frank on yıl veya daha sonra doğru bir şekilde şuna işaret etmiştir: Pek çok bilim insanı mekanik fizikten derin bir hoşnutsuzluk duyuyor ve onun karşılaştığı her zorluktan kendine kötücül bir keyif çıkarıyor. Genel bilimsel düşüncelerimizin gelişimiyle ilgilenen ve içlerinde 'Galileo döneminin sonu', 'mekanik fiziğin başarısızlığı', 'bilimin ruhaniyete karşı düşmanlığının sonu', 'din ve bilim arasında uzlaşma' türü ifadelerle karşılaşılmayan bir süreli yayın veya kitap neredeyse hiç yok.

James Jeans ve Arthur Eddington İkinci Dünya Savaşı öncesinde Britanya kozmolojisinin kurucuları olarak tanımlanabilirler. Jeans şöyle yazmıştır: Evrende bulduğumuz düzen en kolay şekilde idealizmin diliyle açıklanmaktadır. Bence de en kolay açıklama budur. Bu nedenle daha önce bahsedilmiş çekinceler koşuluyla, günümüz biliminin idealizm tarafında olduğunu söyleyebiliriz .

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Eddington ise konuşma yaptığı yerlerde görelilik ve kuantum mekaniğini kişisel dini deneyim ve dini mistisizmle ilişkilendirmiştir. Lenin Materyalizm ve Ampiriyokritisizm'in "Madde Kayboldu" başlıklı bölümünde Fransız filozof Abel Rey'den uzun bir alıntı yapar. Bu alıntı Einstein'ın görelilik kuramının anahtar noktalarını açık bir şekilde tanımlamaktadır.

Görelilik kuramı ışık hızına yakın çok yüksek hızlarda kütle artışlarına, uzayzamanın büküldüğüne işaret eder. Rey bu alıntıda 1909'da İsviçre'deki patent ofisinden yeni istifa etmiş ve hâlâ pek tanınmayan bir kâtip olan Einstein'dan bahsetmez.

Lenin alıntı üzerine şu yorumda bulunmuştur: Ancak hem Rey hem de andığı fizikçiler materyalizmi ne kadar inkâr ederlerse etsinler, mekanik ortalama hızlardaki gerçek hareketlerin bir kopyası iken yeni fiziğin çok büyük hızlardaki gerçek hareketlerin bir kopyası olduğu kuşku götürmezdir.

Kuramı bir kopya olarak, nesnel gerçekliğin yaklaşık bir kopyası olarak kabul etmek materyalizmdir . Günümüzde bilim insanları 'kopya' yerine 'model' terimini kullanmalarına rağmen, Lenin doğru bir şekilde fizikte devrim yaratacak ve atom bombasına götürececek bir kuramı materyalist olarak tanımlamıştır.

Bilimsel Modeller Einstein kuantum mekaniğinin anlaşılma ve yorumlanma şeklini sorgulamıştır. Bu durum geçtiğimiz 80 yıl boyunca bilim insanları ve filozoflar arasında kuantum mekaniğini tartışılması meşru bir konu haline getirmiştir.

Bu tartışma, Manjit Kumar'ın 2008 tarihli Kuantum: Einstein, Bohr ve Gerçekliğin Doğası Üzerine Büyük Tartışma kitabının da konusunu oluşturur. Einstein kuantum mekaniğinin klasik yorumunun 'gerçeklik unsurları' dediği şeylerden yoksun olduğunu düşünmüştür. Podolsky ve Rosen'la birlikte yazdıkları "Fiziksel Gerçekliğin Kuantum Mekaniksel Tanımı Tam Olarak Düşünülebilir mi?" adlı makalede, Einstein kuantum mekaniğinin bu konudaki son söz olup olmadığını sormuştur.

Hepsi değilse bile çoğu fizikçi bugün bu soruya 'Hayır' diye cevap verir.

İleride atomik seviyede yeni bir gerçeklik modeli oluşturulacaktır. Fakat bu hemen, "O zaman mevcut kuantum mekaniği modelinin kıymeti nedir?" şeklindeki yaygın soruyu doğurur. Eğer bir modelin yerini sadece bir diğeri alacaksa, her yeni model kendinden öncekinin inkârı olacaksa, bilim bize gerçeklik hakkında ne anlatabilir?

GELECEK

Yazıları

**MARKSİZM, MATERYALİZM
VE KUANTUM MEKANİĞİ - 2**

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Bilim kesinlikle, bir zamanlar düşünöldüğünün aksine gerçekliğin doğasını tam olarak ortaya çıkarmaya doğru yavaş yavaş ve sürekli olarak ilerlemez. Postmodernist filozoflar bu nedenle tüm bilimsel modellerin geçerliliğine karşı çıkarlar.

Postmodern felsefe 1980'li yıllarda esasen bir sağ felsefe olarak yükselmiştir. Bu felsefi görüş bilimin bize gerçeklik hiçbir şey söyleyemeyeceğini, onun sadece dönemin çeşitli politik ve kültürel eğilimlerini yansıttığını belirtir. Bu felsefenin izleri yapısalcılar ve postyapısalcılar üzerinden ABD'li fizikçi ve filozof Thomas Kuhn'a kadar sürülebilir.

Bilimin yavaş yavaş ve düz bir şekilde nihai doğruluğa ilerlediği fikrini yıkan kişi, 1962 yılında yazdığı Bilimsel Devrimlerin Yapısı kitabıyla Kuhn olmuştur. Kuhn bilimin; kültür ve toplumun özü itibarıyla tutucu olan zincirlerini kıran bilimsel devrimler yoluyla ilerlediğini göstermiştir. Kuhn'a göre bilim, bir bilimsel devrim doğal dünya hakkındaki görüşlerimizi yakana kadar, köklü bilimsel kuramlar veya 'paradigmalar' içine çekilmeye eğilimlidir. Bu yeni dünya görüşü eski paradigmayı tümüyle yok eder.

Bilim ve bilimsel topluluk içindeki karşıtların çatışmasını tarif eden Kuhn'un somut tarihsel çalışması, bilimsel modellerin gelişiminin doğası hakkında yeni bir diyalektik anlayış ortaya koymuştur. Fakat Marksizm her zaman bilimsel modellerin yaklaşık doğasını kavramış ve nihai doğruluk fikrini reddetmiştir.

Lenin 1908'de şöyle yazmıştır: Ne var ki diyalektik materyalizm, maddenin yapısı ve onun özelliklerine ilişkin her bilimsel kuramın yaklaşık, görelî karakteri üzerinde durur. Engels 100 yıldan fazla bir süre önce 'mutlak doğruluğun' felsefe ya da başka herhangi bir yolla elde edilemez olduğunu belirtmiş ve şunları yazmıştır: Doğa bilimleri yolunda ulaşılabilir, görelî doğruluklar peşinde koşulur. Yaklaşık 200 yıl önce Hegel, "felsefe tarihinde çokça yanlış anlaşılmış bir fenomenin -bir sistemin diğeri tarafından inkârının- hakiki anlamı" üzerinde durmuştur. Hegel bilimsel gelişimi, söz konusu felsefe tarihinin parçası olarak görmüştür.

Bir sistemin diğeri tarafından inkârı, farklı felsefi sistemlerin anlamsız döngüsünden başka bir şeyin mevcut olmadığı anlamına mı gelmektedir?

"Eğer durum bu olsaydı, felsefe tarihi (bilim dahil) tüm çalışmalar içindeki en acıklı şey olur, zamanla ortaya çıkan her sistemin inkârını göstermekten başka bir şey ifade etmezdi" .

Hegel'e göre inkâr edilmiş eski fikirlerin unsurları "tabi olmuş ve örtük şekilde sonrasında muhafaza edilirler".

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Bilimde başarılı yeni kuramlar devirdikleri eski kuramlardan oldukça farklı olabilirler. Ne var ki bunlar doğanın belirli koşullarda nasıl davranacağını tahmin etmek bakımından çok daha güçlüdürler. Bilimciler bu sayede doğayı çok daha hassas bir şekilde yönlendirebilip bilimin on yıllara denk gelen devasa ve çoğu zaman yıkıcı sıçramalarını üretirler. Bilimsel yorumlar bilimsel tahminlere yardımcı olmak üzere doğarlar. Büyük resim göz önünde bulundurulduğunda modeller yaklaşık ve geçici olsalar da gerçekliği yansıtır. Modeller nihai gerçeklik olmayıp gerçekliğin sadece birer yansımasıdır.

Bilim üzerine modern felsefi tartışmalarda eksik olan şey, kapitalizmin rolünün anlaşılması konusundadır. Bunun sebebi kesinlikle, çeşitli biçimleriyle postmodernizmin, tarihsel süreçlerin bilimsel Marksist tariflerinin geçerliliğini ve hâkim sosyal demokratik toplum kavramlarını reddetmek üzerinden doğmuş olmasıdır. Birleşik Krallık'ın eski başbakanlarından Margaret Thatcher bir keresinde yanlışlıkla "toplum diye bir şeyin olmadığını" ilan etmişti.

Kapitalizm bilimin işleyişini ve kullanışlılığını ne kadar çok tahrif ederse etsin, kapitalistler ve kapitalist ülkeler, doğayı yeni ürünler geliştirebilecek kadar başarılı bir şekilde anlayan bilim insanlarına kapitalist mülk sahipleri ve kapitalist uluslar daha başarılı bir şekilde rekabet edebilsinler diye ihtiyaç duymaya devam ediyorlar.

Bilimin bu nedenle herhangi bir filozof ya da bilim insanı ne derse desin- mistisizm, solipsizm ya da öznel idealizme yönelmesi mümkün değildir. Aksine bilim her zaman materyalist bir yaklaşıma yönelmek zorundadır.

Lenin'in tekrar tekrar söylediği gibi bilim insanları içgüdüsel olarak materyalisttirler ve Engels'in belirttiği üzere göreceli doğrulukları keşfederler. Metafizik ve Diyalektik Materyalizm Einstein kuantum mekaniğinin gelişimine 1905 yılındaki makalesiyle büyük bir katkıda bulunmuştur. Kuantum sıçramalar üzerine olan bu makale Einstein'a Nobel ödülünü getirmiştir.

Kumar'ın açıkladığı üzere, bir atom içinde bir yerde ortaya çıkan bir elektron sonrasında "sanki bir çeşit büyü sonucunda aradaki hiçbir noktada bulunmadan başka bir yerde yeniden ortaya çıkar." Bu, Londra'da bulunan bir ağacın ortadan kaybolup birden New York'ta ortaya çıkması gibidir.

Einstein 1930'lu yıllarda kuantum mekaniğinin iki kurucusu olan Niels Bohr ve Wener Heisenberg ile meşhur bir tartışmaya tutuşur. Bohr ve Heisenberg keşiflerinin gerçekliğin yeni bir yorumunu gerektirdiğini fark ederler. Heisenberg kuantum mekaniğinin, "fizikçileri 19. yüzyılda doğa bilimlerine egemen olan basite indirgenmiş materyalist görüşlerden uzaklara götürdüğünü" öne sürer.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Bernard d’Espagnat ise bununla ilgili şöyle der: “Fizik sayesinde materyalizmin hakından gelmişken, radikal idealizme mi teslim olacağız?” Daha önemlisi, d’Espagnat kendi sorusunu ‘hayır’ diye cevaplar.

Kumar, Einstein’ın safını tutmaktadır çünkü kuantum mekaniği materyalizme karşı çıkıyor gibi görünmektedir. Aslında Kumar hakiki diyalektik materyalizmi değil, Heisenberg’ün reddettiği materyalizmin basite indirgenmiş 19. yüzyıl yorumunu, Lenin’in ‘metafizik’ materyalizm dediği şeyi savunmaktadır. Değişmez elementler, ‘şeylerin değişmez özleri’ olduğunu kabul etmek vb. materyalizm değildir, metafizik, yani diyalektik olmayan materyalizmdir .

Lenin kendisini Einstein’ın kuramını doğru bir şekilde değerlendirmeye götüren hangi yöntemi kullanmıştır? Son bilimsel keşiflerin diyalektik materyalizmi hiç de çürütmediğini öne süren Lenin bunu, Heisenberg’ün basite indirgenmiş 19. yüzyıl materyalist görüşler olarak adlandırdığı şeyleri savunarak değil, onları gözden geçirip değiştirerek göstermiştir. Başka bir deyişle Lenin bunun diyalektik materyalist felsefe bakımından da geçerli olduğunu, materyalist bir bilimsel kuramın bilim geliştikçe değişmek zorunda olduğunu kabul etmiştir.

Materyalizm çeşitli bilim insanları ve filozofların gösterdiği üzere yüzyıllar boyunca çeşitli biçimler alabilir. Ne var ki diyalektik materyalizm herhangi bir verili dönemin bilimsel tespitleriyle kendini sınırlamaz. Lenin konuyla ilgili şunları yazmıştır: Engels açıkça şöyle diyor: ‘doğa bilimleri alanında çığır açan her keşifle birlikte materyalizm biçimini değiştirmelidir.’

Bu nedenle Engels’in materyalizminin ‘biçim’inin revizyonunun, onun doğal-felsefi [yani bilimsel] önermelerinin revizyonunun ‘revizyonizm’le, terimin benimsenmiş anlamıyla bir ilgisi yoktur. Aksine bu revizyon Marksizmin vazgeçilmez bir gereğidir.

Lenin bundan dolayı daha önce Marksistler bakımından materyalizmin temel ilkeleri olarak düşünülen şeyleri revize etmiştir. Aslında Lenin, Einstein’ın kütle ile enerjinin birbirlerine dönüşebildiklerini göstermesinden sonra bilhassa yetersiz bir gözlem haline gelen ‘hareket halindeki madde’ gibi Engels’in safi bilimsel materyalist ifadelerinin tümünü ıskartaya çıkarmıştır.

Geriye kalan şey basitçe söylemek gerekirse, Engels’in “doğanın önce geldiğini düşünenler materyalizmin çeşitli okullarında yer alırlar” savına geri döndürür. Bu noktada ısrar, belirli bir dönemin basit bilimsel, materyalist bakış açısına ait yanların asla tüm zamanlar için sabitlenemeyeceğinin, bunların ‘yaklaşık’ ve ‘görelî’ olduklarının diyalektik materyalizm tarafından kabulüdür.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Kuantum mekaniği, şeylerin eşzamanlı olarak iki yerde birden bulunması gibi örneklerle uzay ve zamanla ilgili en temel varsayımlarımıza karşı çıkıyor gibi görünmektedir. Meşhur Schrödinger'in kedisi düşünce deneyinde, kedi gözlemlenene kadar hem canlı hem de ölüdür. Fakat Lenin'in zamanında bilim de maddi dünyanın algılanış biçimini tersine çevirmiştir.

Lenin kitabının "Modern Fiziğin Bunalımı" bölümünde şunları yazmıştır: Elektronların toplam kütesinin köken olarak tümüyle ve yalnızca elektrodinamik olduğu ortaya çıkmıştır. Kütle kaybolmaktadır. Mekaniğin temelleri çürütülmüş, Newton'ın etki ile tepkinin eşitliği şeklindeki ilkesinin altı oyulmuştur vb.

Poincaré, fiziğin eski ilkelerinin yıkıntılarıyla, 'ilkelerde genel bir çöküş'le ile karşı karşıyayız diyor . Alıntıda ifade edilenler, Lenin'in kitabının hedefindeki Bolşevik liderlerin, Engels'in görüşlerinin 'eskimiş hale geldiğini' iddia etmelerine yol açmıştır. Lenin'in aktardığına göre bu kesimler "... 'çağdaş bilgi kuramı'nın görünüşe göre materyalizmi çürüttüğünü' savunmuşlardır.

Dahası Engels'in diyalektiğinin 'mistisizm' olduğunu öne sürmüşlerdir . Bolşevik liderler, Engels'in Ludwig Feurbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu adlı eserinde ifade ettiği şu hataya düşmüşlerdir: Feuerbach... materyalizmi... ve bu dünya görüşünün tarihin belirli bir aşamasında, yani 18. yüzyılda ifade edildiği özel biçimi aynı kefeye koyuyor.

Lenin'in eleştirdiği Bolşevik liderler, Engels'in deyişiyle 'tarihin belirli bir aşamasındaki' materyalizmi Marksist materyalizmle karıştırmışlardır. Bu isimlerde eksik olan şey materyalizme diyalektik yaklaşımdır.

'Hareket Halindeki Madde' veya 'Enerji' Aynı hataya ilişkin yirminci yüzyılın sonlarına ait bir örnek, Engels'in 'hareket halindeki madde' ifadesinin George Novack gibi yazarların eserlerindeki kemikleşmiş kullanımında bulunabilir.

Engels Doğanın Diyalektiği'nde bilimde en son gerçekleştirilen ve sözde zamansız ve değişmez fiziksel görüngüleri bir dönüşümler akışı haline getiren keşifleri övmüştür: fiziksel enerjinin, mekanik enerjinin, ısıнын, ışığın, elektrik ve manyetizmanın, hatta kimyasal enerji denen şeyin belirli koşullar altında herhangi bir enerji kaybına uğramaksızın birbirlerine dönüştükleri, dolayısıyla da Descartes'ın evrende mevcut hareket niceliğinin değişmez olduğu yolundaki ilkesi de fiziksel olarak kanıtlandı.

Bunun üzerine özel fiziksel enerjiler, fiziğin sözde değişmez 'türleri' maddenin belirli yasalara göre birbirine dönüşebilen değişik, farklılaşmış hareket biçimlerine ayrıldı. Bir dizi fiziksel enerjinin varlığının rastlantısal olduğu, bunların iç bağlantılarının ve birinden ötekine geçişinin kanıtlanmasıyla bilimden kapı dışarı edildi.

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Fizik, kendisinden önce gökbilimin yaptığı gibi, nihai gerçeklik olarak hareket halindeki maddenin sonsuz devrine zorunlu olarak işaret eden bir sonuca ulaştı . Bu, artık unutulmuş durumda bulunan 19. yüzyıl ortası fiziğine dayanan bilimsel bir değerlendirmedir.

O dönemde “birkaç yıl boyunca enerjinin madde mi yoksa momentum gibi salt fiziksel bir nicelik mi olduğu tartışılmıştır.”

Momentum hareket halindeki maddedir.

Hareket halindeki madde üzerine yapılan bu tartışmalar, Thomas Kuhn'un da belirttiği gibi, bilimsel tarihin güncel bilimsel kuramlara götüren yolları vurgulayacak şekilde yeniden yazılması ve sözü geçen tartışmaları ıskartaya çıkarıp onlara en iyi ihtimalle dipnotlarda yer vermesi nedeniyle ortadan kalkma eğilimindedir.

Bilim her zaman ilerlemeye devam eder. Engels'in Doğanın Diyalektiği'ni yazdığı yıllarda bilim 'enerji'yi genel olarak ölçmeye uğraşmış ve Engels'in 'özel fiziksel enerjiler' dediği şeyin yerine geçirmiştir.

Bu özellikle, bize Joule ve Kelvin'i veren James Joule ve William Thomson'ın (Lord Kelvin) çalışmaları sayesinde olmuştur.

Geçici bir süre moda olan 'hareket halindeki madde' terimi, yorumcular ve bilim çevreleri tarafından dolaşımdan kaldırılmıştır.

Engels, Doğanın Diyalektiği'ni tamamlanmamış halde bırakmıştır.

Daha sonra ise Einstein maddenin enerjiye dönüşebileceğini göstermiştir.

Ne var ki üzerinden neredeyse bir yüzyıl geçmiş olmasına rağmen, Marksist literatürün bir kısmında, açık ara tarihi geçmiş bir terim olan 'hareket halindeki madde'nin yaygın bir şekilde kullanımda olduğunu görürüz.

Örneğin Novak, Macar filozof George Lukács'a yönelik mükemmel eleştirisinde şöyle yazar: “Marksizmin diyalektik yöntemi, hareket halindeki maddeyi fiziksel, toplumsal ve entelektüel alanlarda analiz etmek için mantıksal bir araç olarak uygun değildir” .

Novack'ın kendi 'metafizik' materyalizminin farkına varmaması ironik bir durumdur.

GELECEK

Yazıları

**MARKSİZM, MATERYALİZM
VE KUANTUM MEKANİĞİ - 3**

PETER MASON

Doğanın Nesnel Yasaları ?

Lenin de o dönemde, materyalist olan fakat sonrasında kuantum mekaniği gibi bilimlerin karşı çıktığı bazı temel kavramlar varsaymıştır. Lenin nedensellik meselesine ilişkin Ernst Mach'a eleştiri oklarını yönelterek şöyle yazmıştır: "Materyalizm, doğanın nesnel yasaları olduğunun ve bu yasaların insan aklına yaklaşık bir uygunlukla yansıdığının kabul edilmesidir".

Fakat kuantum mekaniğinin ve kaos kuramının devrimci gelişimi, bilimin 'doğanın nesnel yasaları'ndan söz etmesinin artık mümkün olmadığını kesinleştirmiştir.

Fizik yasaları daha ziyade formüllerimizi gerçekliğe yaklaştırmak amacıyla yapılan insani girişimlerdir. Gerçekliğin nihai olarak herhangi bir yasaya indirgenebileceği artık düşünülmemektedir. Örneğin matematikçi Ian Stewart son kitabında şöyle yazar: Bizler formülleri fiziksel gerçekliği modellemek için kullanıyoruz. Fakat bu sadece bir tekniktir, düşünmeyi sevme biçimimizdir, matematiksel modeller her zaman fiziksel gerçekliğin yaklaşık gösterimidirler .

Nedensellik, Lenin'in bakış açısının bir parçasıdır. Lenin, Mach'ı "doğada ne neden ne de sonuç vardır" şeklindeki iddiasından ötürü eleştirir.

Einstein da kuantum mekaniğinin nedenselliği yok saydığından ötürü gerçeklik unsurundan yoksun olduğunu düşünmüştür.

Buna burada kısaca bir göz atacağız. Mach aslında kısmen, doğanın nedensel gözüken tüm yasalarının gerçekte doğaya yaklaşık yasalar uygulamak amaçlı insani girişimler olduğunu iddia etmiştir, ki bu doğrudur.

Troçki'nin materyalist bakış açısı şu anda bilim insanları tarafından sorgulanmakta olan uzay ve zaman hakkında kesin ifadeler içerir. Troçki buna, belirli idealist felsefe kitaplarında "söz konusu zaman ve uzayın aklımızın kategorileri olduklarını, onların düşüncemizin gereksinimlerinden kaynaklandıklarını ve hiçbir şeyin gerçekte onlara tekabül etmediğini okuyabilirsiniz" diyerek işaret eder .

Bugün size benzer gelecek şeyleri Scientific American dergisinin Haziran 2010 sayısında okuyabilirsiniz: "Uzayzaman noktalarının birincil şeyler olduğu fikri uydurmadır" . Zaman ve uzay atomik seviyede bizim için geçerli olduğu şekilde yürürlükte değildir.

Bilim insanlarının gerçekliği atomik düzeyde geçerli oldukları şekilde tanımladıkları, halbuki gerçekliğin bizzat kendi deneyimlediğimiz şeyler olduğu iddia edilebilir.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Troçki'nin yazdığı gibi, "eğer herhangi bir idealist filozof akşam dokuz trenini yakalamak için zamanında gelmek yerine iki dakika geç kalsa, uzaklaşmakta olan trenin kuyruğunu görecektir ve kendi gözleriyle zaman ve uzayın maddi gerçeklikten ayrılamaz olduğuna ikna olacaktı." Fakat eğer zaman ve uzay birazdan göreceğimiz üzere atomik düzeyde gerçek anlamda geçerli değilse, bu sadece antropomorfik (insan biçimci) bir görüşe dönüşür. Gerçeklik neden sadece biz insanların sıklıkla deneyimlediği şeylerle tanımlansın ki?

Scientific American dergisindeki "Zaman Bir İllüzyon mu?" adlı makalede ifade edildiği üzere, bilim insanları zaman ve uzayın belirdiğini inkâr etmemektedirler. Öyle ki "evrenin temel bileşenlerinin belirmiş özelliği" olarak onları deneyimleyebilmekteyiz. Söz konusu bilim insanları idealistlerin yaptıkları gibi hiçbir şeyin aslında zaman ve uzaya tekabül etmediğini iddia etmemektedirler.

Yeterince gerçek olan bir başka belirmiş özellik de yaşamdır. Fakat yaşamı münferit karbon atomları şeklinde görmeyi ummayın. Her ne kadar her canlı varlık tümüyle karbon ve diğer inorganik maddelerin atomlarından oluşmuş olsa da. Tüm bunların anlamı şudur: Kuantum mekaniğine başvurduğunuzda, ondan geçmişin eski materyalist varsayımlarına dayanmasını bekleyemezsiniz.

Dahası Einstein'ın 'gerçeklik unsurları'ndan yoksun olma konusundaki kuşkularını incelediğimizde, esasen tarihi geçmiş bu materyalist kaygıların gerçekten de sorgulandığını görürsünüz.

Lenin'in Bilgi Kuramı Lenin nasıl ki Engels'in bilimsel önermelerinin revize edilmesinin Marksizmin vazgeçilmez bir gereği olduğu üzerinde durmuştur, onun Materyalizm ve Ampiriyokritisizm'ini gerektiğinde kısaca revize etmek de bizim görevimizdir. Ne yazık ki Lenin, o dönemin neredeyse evrensel bir yanlış anlaması olan, 'gözlemciye göre' teriminin 'özel' anlamına geldiğini zanneden görüş tarafından yanıltılmıştır. Bu, onun uzay ve zaman konusunda Ernst Mach'a yönelik eleştirilerinin yanlış olduğu manasına gelmektedir. Lenin bununla birlikte Mach'ın felsefi yaklaşımını eleştirmekte haklıdır.

Materyalizm ve Ampiriyokritisizm'in çeşitli bölümleri bilgi kuramıyla, dünya hakkında gerçekte ne bildiğimizle ilgilenmektedir. Her büyük bilimsel devrimle birlikte bilim daha önce bildiğimizi düşündüğümüz her şeyi sorguladığından ötürü bu konu felsefede birden ortaya çıkıvermektedir.

Mach gibi pozitivistler bireyin hislerinden yola çıkıp dış dünyayı anlamlandırmaya çalışmışlar ve buradan hareketle de dış dünyaya ilişkin felsefi varsayımlardan yoksun tutarlı bir görüş inşa etmeyi ummuşlardır. Yaşamı atom seviyesinde tespit etmekte başarısız olmamız gibi bu girişimler de amaçlarına ulaşamamıştır. Aynı şekilde mantıksal pozitivistlerin daha karmaşık girişimleri de hüsrana uğramıştır.

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Diyalektik yaklaşımın antitezi olan bu klasik felsefi yöntemle gerçekten keşfedilebilecek tek şey, Descartes'ın daha önce söylediği şeydir: "Düşünüyorum, öyleyse varım". Bundan daha fazlası değil.

Lenin'in doğru bir şekilde öne sürdüğü üzere, bu bakış açısı solipsizmden başka bir yere çıkmaz.

Mantıksal pozitivizm okulunu ciddi ölçüde etkilemiş olan Ludwig Wittgenstein Tractatus Logico-Philosophicus adlı büyük eserini şu sözlerle bitirir: Benim önermelerim şu yolla açıklamalıdır ki, beni anlayan herhangi bir kimse, sonunda onların anlamsız olduklarını görür. Bir şey üzerinde konuşulamıyorsa susmak gerekir. Wittgenstein bunun ardından sessiz sedasız, ilkokul öğretmenliği eğitimi görmek için felsefeden vazgeçmiştir .

Pozitivizmin heyecan veren yeni bir moda olduğu 1908 yılında, yani Materyalizm ve Ampiriyokritisizm kitabının yazıldığı dönemde, Lenin'in Marx ve Engels'in erken dönem yazılarına erişimi yoktu. Lenin ayrıca Hegel'i henüz yakından incelememişti. Bu nedenle söz konusu kitabında, eleştirdiği pozitivist yaklaşıma çok fazla taviz verdi. Örneğin şunları yazdı: "Bilgi kuramının birinci ilkesi hiç şüphesiz duyumun, bilgimizin kaynağı olmasıdır."

Fakat bu ifade Lenin'in Feuerbach'a yaklaşımıyla çelişir: Feuerbach bütün insan pratiğini bilgi kuramının temeli yapar. Biz duyumsamadan önce soluk alıp veririz; hava, yiyecek ve içecek olmadan var olamayız . Lenin, Feuerbach'tan şu ifadeleri alıntılar: Bu, dünyanın düşüncelliği ya da gerçekliği sorununu incelerken yeme-içme sorunuyla uğraşmak zorundayız anlamına mı gelmektedir?' diye haykırıyor öfkeli idealist. Ne kepaşelik! Felsefe ve teoloji kürsülerinin tepesinden bilimsel materyalizmi en kaba şekilde ve canı gönülden paylamak gibi güzelim görgüye karşı ne büyük bir hakaret! Lenin kendi bakış açısını şöyle özetler: Yaşamın, pratiğin bakış açısı bilgi kuramında birincil ve temel olmalıdır .

Kuantum mekaniğindeki en son keşifler ışığında filozof, "dolaysız duyumlarımızın dışındaki herhangi bir şeyin gerçekten var olduğunu nasıl bilebiliriz" diye sorduğunda, Marksistler ilgili duyumları incelemeler ve çalışmaya bireyden başlamazlar aksine bu sorunun hangi tarihsel bağlamda ortaya çıktığını sorarlar. Sorunun bağlamı nedir, soruyu kim soruyor ve neden? Sorulduğu dilin önemi nedir?

Dünyaya ilişkin neyi bilebileceğimiz hakkında felsefi sorular soran filozoflar ve teologlar sadece, insanoğlu bilim insanlarını, yöneticileri ve din adamlarını idame ettirecek kadar yüksek bir üretkenlik sağladığında ortaya çıkarlar.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Sorunun ifade edildiği dil, sonraki döneminde Wittgenstein'in gösterdiği gibi, onun paylaşılmış anlamlarını taşıyan topluluklarda tarihsel olarak gelişir. Dil katı bir biçimde mantıksal bir yapıya sahip değildir, o paylaşılan bir mirastır. Epistemolojiyle ilgili sorular sadece belirli somut durumlarda ortaya çıkabilir.

Tarihsel materyalist yöntem bireyden yola çıkmak yerine, Lenin'in daha sonradan fark ettiği üzere "bilginin kökeni ve gelişimi"nden başlamakta ısrar eder. Eğer filozoflar bilgi kuramı hakkındaki sorulara yönelik bu cevabı görgüye karşı bir hakaret olarak görürlerse, bu çok kötüdür.

Diyalektik filozoflar için şeyleri yalıtık olarak düşünmek mümkün değildir. Diyalektik materyalizm, şeyleri her zaman ilişkileri ve gelişimleri içinde inceleyen ve bir soru sorulduğunda filozofun bağlamı göz ardı etmesine izin vermeyen monist (tekçi), her şeyi kapsayan bir felsefedir.

Lenin 1914 yılında, sosyal demokrat partilerin Birinci Dünya Savaşı'nda kendi kapitalist sınıflarını desteklemeye karar vermesiyle uluslararası Marksist hareketin yıkıcı bir yenilgi almasından sonra Hegel'in Mantık Bilimi eserine dikkatini vermiştir.

Rusya'nın en popüler ansiklopedilerinden birinde yayınlanmak üzere Karl Marx: Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti adlı kitabı bu dönemde kaleme alan Lenin burada bilgi kuramının "öznesini tarihsel olarak ele alması gerektiğini" yazmıştır: Diyalektik materyalizm 'diğer bilimler üstünde yer alan bir felsefeye ihtiyaç duymaz.' Eski felsefeden geriye düşüncenin bilimi ve onun yasaları -formel mantık ve diyalektik- kalır.

Marks tarafından anlaşıldığı biçimiyle ve aynı zamanda Hegel'e uygun olarak diyalektik, şimdi bilgi kuramı ya da epistemoloji denilen şeyi ihtiva eder. Ki bu kuram da bilginin kökenini ve gelişimini -bilgi olmayandan bilgiye geçişi- inceleyip genelleştirerek, öznesine tarihsel olarak bakmak zorundadır .

Einstein'ın Gerçeklik Unsurları: Yerellik Kumar'ın doğru bir şekilde açıkladığı üzere, Einstein, gerçeklik unsurları diye adlandırdığı ve kuantum mekaniği tarafından altlarının oyulduğunu düşündüğü üç temel önermeyi savunmuştur. Bunları yerellik, nedensellik ve nesnellik olarak adlandıracağız.

Buradaki tartışmamızın konunun genişliği karşısında oldukça basitleştirilmiş ve kısa kalacağının farkındayız. Yerellik, ayrı yerelliklerdeki şeylerin kuantum mekaniğinin önerdiğinin aksine birbirleriyle anında iletişime geçemeyecekleri görüşüdür. Einstein, kuantum mekaniğinin 'uzaktan hayalet etki'siyle alay etmiş fakat bu etki ancak deneysel olarak kanıtlanmıştır.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

1980'lerden günümüze kadar yapılan deneyler, iki fotonun eşzamanlı olarak bir atomdan yayılması durumunda, bunların birbirlerine 'dolanık' olduklarını ya da birbirleriyle anında iletişime geçtiğini göstermiştir. Birbirlerinden ışık hızıyla uzaklaşsalar da her ikisi de bir şekilde aynı varlığın parçasıdır.

Schrödinger'in kedisi düşünce deneyini tasarlarken 'dolanık' terimini ilk kullanan Erwin Schrödinger olmuştur. Kuantum dolanıklığı test etmek amaçlı son deney Haziran 2008'de Cenevre Üniversitesindeki fizikçiler tarafından gerçekleştirildi. Söz konusu fizikçiler dolanık foton çiftleri ürettikten sonra, optik fiberler kullanarak bu çiftlerden birini İsviçre'deki Cenevre kentinden aynı ülkenin Satigny kasabasına, diğerini ise buradan 18 kilometre uzaklıktaki yine İsviçre kasabası Jussy'ye gönderdiler .

Bilim insanları deneyde dünyanın dönüşünün sonuçları nasıl etkileyebileceğini bile hesaba kattılar ve beklediği üzere, farklı İsviçre kasabalarına gönderilmiş bu foton çiftlerinin bazı bakımlardan, partnerlerinin bilim insanları ya da daha doğrusu onların ekipmanı tarafından nasıl manipüle edildiklerini 'biliyor' izlenimi verdiklerini buldular.

Önceki deneylerle kıyaslandığında iki İsviçre kasabası arasındaki mesafe o kadar büyüktü ki, eğer parçacıklar deney sırasında birbirleriyle iletişim kurmuş olsalardı, birbirlerine dolanık foton çifti arasındaki iletişimin ışık hızından on bin kat daha hızlı gerçekleşmesi lazımdı. Dolanık cisimler kesin değil büyük ihtimalle olsa da bilinmeyen bir şekilde zaman ve uzay dışında bir bağlantıya sahipler gibi görünüyor.

Elektronların Einstein'ın 1905'te tanımlanmasına katkıda bulunduğu kuantum sıçrama yoluyla bir yerden kaybolup aradaki hiçbir noktada bulunmadan başka bir yerde yeniden ortaya çıkmaları ve böylece uzay ve zaman kavramlarımıza meydan okumaları gibi, bu dolanık cisimler de uzay ve zamanı dikkate almıyor gibi görünmektedirler. Söz konusu cisimler ayrı yerelliklerin varlığını kabul etmiyormuş gibi davranmaktadırlar.

Nedensellik Heisenberg'ün belirsizlik ilkesini inceleyen Kumar, atomların rastgele radyoaktif bozunmalarını bir ağaçtan düşen bir elmayla karşılaştırıyor. Kumar, "elma olgunlaşınca kütleçekimden ötürü yere düşer" diye yazıyor. Bununla birlikte Kumar kuantum dünyasında nedensellik olmadığını ve elmanın düşmeden önce bilinmeyen bir süre boyunca havada duracağını öne sürüyor. Ne var ki bu yanıltıcı bir ifadedir.

Bir elma bahçesinde elmalar sonbaharda düşerler ve biz bunun nedenlerini biliriz. Benzer şekilde kuantum mekaniği de atomik bozunmanın nedenlerini ortaya koyar. Her bir elmanın tam olarak ne zaman düşeceğini bilmediğimiz gibi, her bir atomun tam olarak ne zaman bozunacağını bilmeyiz.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Elmaları aşağı doğru iten rüzgâr kaotiktir ve kesin olarak tahmin edilemez. Tek tek elmaları elma ağacına bağlayan sapların içindeki hücrelerin atrofisini tam olarak bilemeyeceğimiz gibi. Elma bahçesi örneğindeki nedensellik ile kuantum mekaniği tarafından anlaşıldığı haliyle atomik veya atom altı düzeydeki nedensellik arasında bir fark olup olmadığı net değildir.

Kuantum mekaniği idealize edilmiş bir nedensellik anlayışına sahip olduğumuzu ortaya çıkarmış gibi görünüyor. En idealize edilmiş nedensellik (determinizm) anlayışı Pierre Simon Laplace tarafından dile getirilmiştir.

Evrenin şu anki durumuna, geçmişinin sonucu ve geleceğinin nedeni olarak bakabiliriz. Belirli bir anda, doğayı harekete geçiren tüm kuvvetleri ve onu oluşturan bütün öğelerin tüm konumlarını bilecek ve bu verileri analiz edecek kadar devasa bir akıl olsaydı, bu akıl evrenin en büyük cisimlerinin ve en küçük atomun hareketlerini tek bir formülde kucaklardı. Böylesi bir akıl için hiçbir şey belirsiz olmaz ve geçmiş gibi gelecek de gözlerinin önünde olurdu .

Oysa gerçekte, Fransız matematikçi ve fizikçi Henri Poincaré'nin gösterdiği üzere, bırakalım daha fazlasını yalnızca üç fiziksel cisim birbiri etrafında hareket etse bile, bunlar ister elektrik kuvvetleri tarafından çekilen atomlar isterse de kütleçekimin etkide bulunduğu gezegenler veya yıldızlar olsunlar, bu cisimlerin hareketleri kaotiktir ve dolayısıyla asla tam olarak hesaplanamaz. Örneğin basitçe ilk konumun veya hareketin büyük bir doğruluk derecesiyle hesaplanmasıyla keşfedilen başlangıç durumlarındaki farklılıklar, giderek daha kesin bir sonuçtan ziyade tümüyle farklı sonuçlara yol açarlar. Poincaré'nin fikirleri modern kaos kuramının temelini atmıştır.

Kapitalizm altındaki ekonomi de eşit ölçüde kaotiktir. Bu, bir toplumdaki ekonomik koşulların son kertede politik yapıyı belirlediği şeklindeki Marksist görüşe karşı çıkmaz.

Troçki şöyle yazar: "Ekonomi politikayı doğrudan değil ya da dolaylı olarak ve sadece son kertede belirlemesine rağmen, ekonomi yine de siyaseti belirler. Marksist analizimiz sayesinde ekonomik koşulların politik üstyapıyı hangi araçlarla belirleyeceğini biliriz ancak olayların hızını tam olarak belirleyemeyiz ya da pek çok durumda olayların kesin sırasını bile belirleyemeyiz. Marksistler olarak bizler, tüm önceki kuramları geçersiz kılacak bir devrim yoluyla eski düzende ani bir kesinti olabileceğinin farkındayız."

Kapitalist ekonomi dünyanın havası gibi kaotiktir. Tekrarlayan şekilde refah veya çöküş döngülerine girer fakat belirli doğru koşullarda bir kasırga aniden gelişebilir ve manzarayı kalıcı olarak dönüştürür.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Nesnellik Heisenberg 1958 yılında Einstein'ın "nesnel, gerçek bir dünya fikrine" geri dönmeyi istediğini yazmıştır. Bu dünyada atom altı parçacıklar, "onları gözlemleyip gözlemlememizden bağımsız olarak, taşlar veya ağaçlarla aynı şekilde nesnel olarak var olurlar" .

Kulağa mantıklı geliyor, ta ki bahsi geçen uzay ve zamanın bir gözlemciye ya da daha doğrusu belirli bir referans cisme göre belirlendiğini keşfedenin Einstein olduğunu düşününceye kadar.

Zaman ve uzay elbette nesneldir ama referans çerçevenizin ne olduğuna bağlı olarak zaman ve uzay için farklı değerler elde edersiniz. Einstein bunu şöyle ifade etmiştir: bağımsız olarak var olan bir yörünge diye bir şey yoktur, sadece belirli bir referans cisme göre veya yaygın ifadeyle gözlemciye göre bir yörünge vardır .

Bir madeni parayı havaya atın. Bir metre yükselsin ve tekrar düşsün. Para ne kadar yol almıştır? İki metre, yani bir metre yukarı ve bir metre aşağı mı? Duruma göre değişir. Gözlemciye ya da daha doğrusu ölçtüğünüz yere, Einstein'ın ifadesiyle 'referans cisme' göre değişir.

Einstein bir tren örneği verir. Madeni parayı bir trenin içinde atmış olsaydınız, para daha önce ölçüldüğü gibi tren içinde iki metrelik bir yol kat ederdi. Ama trenin Londra'dan Manchester'a saatte 30 kilometre hızla ilerlediğini ve paranın iki saniye içinde yükselip düştüğünü farz edin. Para da trenle birlikte 8 metrenin biraz üzerinde kuzeye gitmiş olur. Tren içindeki ölçümün yanlış, trenin seyrini izleyen yerdeki kişinin ölçümünün doğru olduğunu söylemeye meyilli olabilirsiniz. Ancak bu bilimsel bir hata olur.

Dünya'nın Güneş etrafında saniyede yaklaşık 30 kilometre hızla ilerlemekte olduğunu düşünün. Peki ya gözlemci Güneşe göre sabit olan ve Dünya çok hızlı bir şekilde yanından geçtiği sırada çok güçlü bir dürbünle madeni parayı izleyen bir uzay yolcusu olursa?

Ona göre para yaklaşık 60 kilometre yol alır. Güneş de Samanyolu Galaksisi etrafında dönmektedir ve Samanyolu Galaksisi de diğer galaksilerden saniyede yaklaşık 1000 km hızla uzaklaşmaktadır. Peki kimin gözlemi doğrudur? Cevap, madeni para için bağımsız olarak var olan yörünge yoktur. Einstein'ın dediği gibi sadece belirli bir referans cisme göre yörünge vardır. Einstein bunu Ernst Mach ve Henri Poincaré'den öğrenmiştir.

Kolaylık sağlaması bakımından ya da ilke gereği hangi ölçümün tek doğru olarak kabul edileceğine karar verebilirsiniz ancak hiçbir bilimsel ölçüm farkı gösteremez. Bu, Galileo'nun, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ve bizim bu hareketin etkilerini hissedemediğimizi öne sürdüğü zaman kanıtladığı bir şeydir.

PETER MASON

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Einstein şöyle yazar: "Her şeyden önce, 'uzay' denilen muğlak kelimeden bütünüyle uzak duruyoruz. Dürüstçe kabul etmeliyiz ki bu kelimeyle en ufak bir kavrayışı oluşturmamız ve onu 'bir referans cisme göre... hareket' ile değiştiririz" . Bir kez daha uzay problemine geri dönüyoruz.

Atom altı parçacıklar cihazımızı nasıl ayarladığımıza, yani onları nasıl gözlemlediğimize bağlı olarak dalga veya parçacık şeklinde görünebilirler. Davranışlarını geriye dönük olarak değiştirebildikleri, eğer ölçüm yöntemimizi değiştirirsek zaman içinde geri dönüp tekrar başlayabilirlermiş izlenimi bile verirler. Bu parçacıkların davranışları, zamanın bir şekilde görüldüğü gibi olmadığını ya da mevcut olmadığını gösterir. Atom altı parçacıklar aynı anda hem her yerde hem de hiçbir yerde bulunuyormuş gibi görünürler.

ABD'li fizikçi Nick Herbert atom altı parçacıkların bağımsız bir varoluşa sahip olduklarını iddia etmenin, gökkuşaklarının katı cisimler olduklarını ve gözlemciden bağımsız olarak uzayda belirli bir yerde bulunduklarını iddia etmeye benzediğini belirtmiştir.

Gökkuşaklarının, gözlemcinin konumuna bağlı olarak farklı görünüşte ve farklı yerlerde ortaya çıktıklarını biliyoruz. Onlar nesnel olarak gerçek fakat gözlemciye göredirler. Bir gökkuşağı tek bir cisim değil, doğal süreçlerin karmaşık bir bileşimidir.

Einstein'a destek çıkan Avusturyalı fizikçi Erwin Schrödinger de olasılıksal olmaktan ziyade deterministik ve gözlemciye bağlı olan bir fizik keşfetmek istemiş, 1935 yılında ünlü Schrödinger'in kedisi düşünce deneyi tasarlamıştır. Burada bir kedi gözlemlenene kadar hem ölü hem de diridir. Ancak burada mesele gözlem kavramıdır ve bu meselenin çözülmediği doğrudur.

Einstein bilimin, bir şeyin durumunun ne olduğunu onu bir gözlem ile rahatsız etmeden kesin bir şekilde söyleyebilmesini istemiştir. Ancak bir şeyin sıcaklığını ölçmek için bir termometre kullandığınızda, termometrenin sıcaklığının ne olduğunu kendinize sorun. Eğer termometre ölçtüğünüz bedenden daha sıcaksa onu ısıtacaktır. Eğer daha soğuksa onu soğutacaktır. Peki bir şeyin sıcaklığını doğru bir şekilde nasıl ölçüyorsunuz?

Pratikte bilim insanının doğanın dışındaki bir baloncuk içinde yaşadığı ve onu rahatsız etmeden üzerinde deney yapabileceği fikri idealize edilmiş bir görüştür.

Heisenberg'ün açıkladığı üzere, atom altı parçacıklar onları gözlemleyip gözlemlememizden bağımsız olarak, "taşlar veya ağaçlarla aynı şekilde" nesnel olarak var olmadıkları bir gerçektir.

MARKSİZM, MATERYALİZM VE KUANTUM MEKANIĞI

Atom altı parçacıklar daha çok gökkuşakları gibidirler.

Belki de Einstein ve Schrödinger, karbon atomlarını inceleyerek yaşamın kökenini bulmaya çalışan birininkine benzer bir yargı hatası yapıyorlardı.

Sonuç Günün birinde yeni bir kuram kuantum mekaniğinin egemenliğine son verecek ve elektromanyetik ışınının, gökkuşaklarının süreksiz doğasını anlamamıza yardımcı olmasına benzer şekilde atom altı parçacıkların arkasında yatan daha derin gerçekliği açığa çıkaracak.

Böylesi bir kuram atomik düzeyde sadece "tek bir boyuttan oluşan oldukça bükülmüş uzay" olduğunu ve kendi yaşam deneyimimizin bir yansımasından başka bir şey olmayan zamanın bu düzeyde var olmadığını gösterebilir.

En azından gezegendeki "en yeni" fiziğin bu yazı yazıldığı sırada öne sürdüğü şey budur .

Bilimde bir sonraki devrim gerçekleştiğinde, Hegel'in "bir sistemin diğeri tarafından inkârının hakiki anlamı" ifadesini akılda tutmalıyız.

Hiç kuşkusuz maddi gerçekliğin el üstünde tutulan başka bir ilkesi de metafiziksel materyalizm savunucusu filozofların ve medyanın olağan şaşkınlık çılgınlıkları arasında yıkılacaktır.

Ancak Marksistler ve diyalektik materyalistler olarak bizler gerçekliği neyin oluşturduğıyla ilgili eskimiş düşünceleri savunmaya teşebbüs edemeyiz.

Aksine deney ve ölçümlerin yeni sonuçlarıyla yüzleşmeliyiz.

GELECEK

Yazıları

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ - 2

RICARDO MELLA

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ

Astronomi, fizik ve kimya bize evren ve kendimiz hakkında kesin kavramlar vermiş ve düşünceyi hurafelerden ve fanatizmden kurtarmıştır. Teoloji ve metafiziğin yenilgisi, insanlık için yeni bir varoluşun başlangıcını işaret eder.

Deneycilik bizi, bilinen veya bilinmeyen tüm hakikatlerin nabzının attığı canlı gerçekliğe getirmiştir. Evrenin büyük mekaniği, insan makinesinin işlevselliği kadar aşına olduğumuz bir şeydir. Kozmik ve bireysel varoluşun ortaya çıktığı ilkeler her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Sonsuz büyüklükten sonsuz küçüğe doğru etki ve tepki göstermelerini sağlayan kimyasal reaksiyonların kesinliği, bizi geleceğe geniş ufuklar açan muhteşem sonuçlara götürmektedir.

Bilimin çöküşünden bahsetmenin bir anlamı yok. Çökenler inançlar ve dogmalardır. Düşünce mutlak özgürlüğüne kavuşur.

Çağımızın entelektüel gelişimi, bilimin zaferinin ve hayatın her alanında özgürlüğün kutsanmasının talihli bir sonucudur. Nesiller birbirini izler ve edinilmiş bilginin bol mirasını almaya giderek daha iyi hazırlanırlar.

Elbette, nesiller boyu bilginler ve dahiler ortaya çıkmaz; ancak tıpkı belirli organların özel olarak çalıştırılmasının belirli işlevlere daha iyi uyum sağlayan nesiller üretmesi gibi, zihinsel egzersiz de tüm bilgilerin hızla edinilmesine daha uygun beyinler üretir. Bazı ırkların entelektüel körelmesi ise tam tersi bir nedenle açıklanır; kadınların medeniyetin gelişiminde geride kalması da başka türlü değildir.

Size, Dünya'nın küreselliği ve hareketleri ile evrenin kaderi hakkındaki şiddetli tartışmalardan; inancın ateşinde kavrulan büyü, simya ve astrolojiden, şu anda tek hakikat gücüyle zafer kazanan ve binlerce canın yok olmasına yol açan fizik, kimya ve astronomiye geçişte verilen kanlı mücadelelerden bahsetmeme gerek yok. Zekânın kesin zaferi, teleskop alanında, insan hesaplamasının öngördüğü boşluklarda kaybolan dünyanın matematiksel bir kesinlikle ortaya çıktığı o görkemli günde kutsanmıştır.

Bu zaferin sonuçlarını şu anda fark etmemiz yeterlidir.

Dünyanın milyonlarca dünyanın yaşadığı uçsuz bucaksız uzayda küçücük bir kum tanesi olduğunu öğrendiğimiz andan itibaren; gezegen sistemimizin, sayısız diğer sistemin hesaplanamaz yörüngelerde durmaksızın döndüğü büyük bütünün yalnızca küçük bir parçası olduğunu; altımızda ve üstümüzde sayısız varlığın olduğunu ve tüm evrenin zaman ve uzayın sonsuzluğunda ortaya çıkan yaşamdan ibaret olduğunu, elle tutulur veya tutulmaz, maddenin özünde tek olduğu kadar biçim olarak da çeşitli olduğunu titreştiren ebedi bir hareket olduğunu öğrendiğimiz andan itibaren; kalbin hidrolik prensiplerine göre oluştuğunu, insan organizmasının muhteşem bir kimya laboratuvarı ve en kesin dinamik yasalarının merkezi olduğunu öğrendiğimiz andan itibaren; kişilik kavramı kökten değişti.

RICARDO MELLA

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ

İdealist ve teolojik eğitim, insanlığı barbarlığa sürüklemek zorundaydı.

Bilimsel eğitim, isterseniz pozitif ve materyalist olsun, bizi yüceltti, onurlandırdı ve kurtardı. Geçmişin kuruntularının etkisi altında, savaşın tüm dehşetlerine, fanatizmin tüm zulmüne, beden ve ruhun tüm aşağılanmalarına nasıl düştüğümüzü düşünün. Beden lanetlendi, beden vahşileştirildi ve fuhuş yaptırıldı. Bedenden sonra, insandaki en güzel ve asil her şey şehvet ve hayvanlık uçurumuna atıldı: duygular, hisler, zevkler, özlemler.

Düşünün ki, bilimsel gerçeğin kesinliklerinin etkisi altında dünya nasıl barışa, sevgiye ve adalete doğru ilerliyor; organizmamızın alçakgönüllülüğünün bilgisi sayesinde insan nasıl büyüyor, kişiliği nasıl yükseliyor, onu en güzel girişimlere ve en saf ideallere uygun hale getiriyor; beden nasıl onurlandırılıyor ve ruh nasıl sonsuz ötenin yollarında yönlendiriliyor, bireyin ve türün sınırsız refahı için amansız arayışımızda ona yaklaştıkça daha da uzaklaşıyoruz.

Düşünce ve vicdanın boyunduruğu, kendimiz dışındaki bir adalet ve sevginin tarifsiz sevinçlerine duyulan hayali özlem, bizi ahlaki ve entelektüel bir çöküntüye sürükledi ve en iç karartıcı köleliğe sürükledi. Vicdanı ve düşünceyi özgürleştiren zekânın zaferi, bizi çevremizin kaderlerinden, zihinsel atavizmlerden ve tarihsel hatalardan kurtuluş yoluyla tam bir insan onuruna ulaştırır. Bilginin görkemli gelişiminin önünde geniş ufuklar açan kişiliğin yüceltilmesi: işte büyük eser budur.

Gördüğünüz gibi, medeniyetin büyük eserleri aynı amaca doğru yöneliyor. Maddi olarak bize temizlik, rahatlık, bolluk, gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun tüm ihtiyaçlarımızı karşılama yeteneği; entelektüel olarak ise onur, bilgi ve özgüven kazandırdılar. Medeniyet, endüstriyel çalışmaların ilerlemesiyle takdire şayansa, entelektüel ve etik gelişimiyle daha da takdire şayandır. Fakat ne yazık ki, modern ilerlemenin muzaffer müziği burada da kulağımıza uyumsuz geliyor.

Bilimsel başarılar yalnızca çok az sayıda zihne ulaşmıştır. Kırsal kesimde milyonlarca insan her şeyden habersizdir. Şehirlerde ise bilimin en temel ilkelerinden bile habersiz olan ne kadar çok insan var! Kültürlü insanlar, okuyanlar, bilgiye özlem duyanlar bile, zenginliklerinin ne kadar yetersiz olduğunu görüyor! Hatalar, batıl inançlar ve fanatizmler bizi yok ediyor.

Yetersiz kaynaklar nedeniyle özgürleşmenin imkânsızlığı sürüyor. Bolluk, ihtiyaç sahiplerinin hem zihinsel hem de fizyolojik işkencesidir.

Dünya artık yer merkezli ve güneş merkezli teorilerin savunucuları arasındaki o ciddi anlaşmazlıklarla çalkalanmıyor, ancak kitleler güneşin her gün doğudan doğup batıdan battığına kesin olarak inanıyor.

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ

Bu muazzam cehalet hâlâ yanılğı ve fanatizm tarafından yönetiliyor. Fizik ve kimyanın gerçekleri artık sorgulanmıyor, ancak insanlar zihinlerinde en muazzam fikirleri barındırıyor ve değişen derecelerde kararlılıkla, şarlatanların ve vurguncuların kabalistik uygulamalarına inanıyorlar. Her şeyi iyileştiren bir mucize yaratan, en saygın doktordan daha büyük bir inancı hak eder. Gülünç büyü, herhangi bir cadalozun küstahça eylemidir; en bilgece sağduyu veya dostluk tavsiyesinden daha fazla güvenilirliğe sahiptir. Hareket, ışık, ısı, ses ve elektrik olguları kitleler için hâlâ açıklanamıyor.

Sebepler-sonuç ilişkilerinden bahsetmeyelim bile. İçinde yaşadığımız yarı-kültür, saçmalıklarımızı ifade etme biçimimiz dışında, bizi barbarlıkta ısrar edenlerden ayırmayı başaramadı.

Her yerdeki her şeye karşı ne muazzam bir cehalet! İnanmazlığın gülümsemesi, bilge olmakla övünen hayvani bir dünyanın iğrenç yüz buruşturmasıdır.

İnsanları ayıran bu entelektüel uçurumun, varoluş çatışmasını ve kanlı mücadelelerini büyük ölçüde derinleştirdiğini söylememe gerek var mı? Savaşanlar arasındaki iyi anlaşmayı giderek daha da uzaklaştırdığını söylememe gerek var mı?

Kültür eksikliğimizin sebebi yasalardaki eksiklikler veya toplumsal örgütlenmedeki küçük kusurlar değil. Bizi cehalete sürükleyen, örgütlenmenin kendisi, yani ihtiyaçları yeterince karşılayamamamızdır.

Bir halkın kültürünü, okuma yazma bilmeyenlerin istatistiklerine göre yargılayanlardan değilim. Bunu çok önemsesem bile, yetersiz bir veri olduğunu düşünüyorum, çünkü mevcut bilginin zenginliği, birkaç satırın yetersiz ve zahmetli yazımıyla kitlelere ulaşamıyor. Yaygın inanın aksine, neredeyse herkes okuma yazma öğreniyor; ancak tam da bu avantajdan yararlanabilecekleri anda, maddi hayatın acil ihtiyaçları, hassas yaratıkları acımasızca atölyelerin, madenin veya karıkların cehennemine atıyor; orada tükenip vahşileşiyorlar, köle emeğinin sertliğinde her şeyi unutuyorlar.

Böylece, tüm pragmatik önlemlere rağmen cehalet ve yanılğı sürdürülüyor ve böylece, teslimiyet ve genel rıza yoluyla, medeniyetin maddi çıkarları, tıpkı entelektüel çıkarlar gibi tekelinde kalıyor.

Dolayısıyla, hem bilginin hem de geçim kaynaklarının yaygınlaştırılmasına acilen ihtiyaç vardır; zekâ ekmeğini, bedenın gıdasıyla birlikte her yere ulaştırmak acil bir ihtiyaçtır. Bu adalet yerine getirilene kadar medeniyetimiz eksik kalacaktır.

Burada uygun gördüğüm bir parantez açmama izin verin.

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ

İnsan evrimi, herkes için refah ve bilgi gibi nihai özlemleri karşılamasa da, yapılacak çok şey var; yürekli insanlar ve düşünürler için birçok çaba var.

Tıpkı tüm fikirlerin havarileri ve kurbanları olduğu gibi, bilimin de olmalı. Bilge kişi, çalışma odasından çıkıp saf atmosferde tazelenir; kimse fildişi kulesine kapanmasın. Bu konferanslar düzenlenirken, neden binanın dört duvarının ötesine taşınmasın? Hoş bir teselli olabilecek günlerde vadiye ve dağlara biraz evrensel bilgi getirilmesin? Şaşkın köylünün gözlerinin önüne, birçok insan için zaten sıradan olan bazı gerçeklerin deneysel bilgisini koymaya neden karar verilmesin? Aynı büyük kent merkezlerinde, profesörler, doktorlar, büyük veya mütevazı yetenekler, bilgilerini mirastan mahrum bırakılmış kalabalıklara yaysalar neler yapamazdı ki?

Genel bir kural olarak, bilimin ve iradenin bol olduğu yerde kaynakların kıt olduğunu biliyorum. Burada da içinde yaşadığımız dengesizliği vurgulayan ekonomik acizliktir. Peki ekonomik eksiklik, biraz inisiyatif ve bolca dayanışmayla kısmen telafi edilemez mi? Toplumsal ilerlemenin tutkunları, bilimi sevenler ve onu geliştirenler bir araya gelsin; bireysel inisiyatifler kendiliğinden filizlensin ve gerekli iş birliği ortaya çıksın; kısa sürede bir kurus, bir milyonun yapabileceğini yapabilecek, tarlalar ve şehirler müjdecilerle dolacak. Sadece sözlere kanmayın: Hakikat lehine bu yeni yayma faaliyetinde, basit deneyimin uyuyan zihinlere ışık tutması gerekir. Cehalet, gerçeklik karşısında bile, inandırıcı değildir.

Ve bu parantezi sonlandırıp konuma dönüyorum ve bitiriyorum.

Özetle özetlediğim gerçekler ve sonuçlar o kadar doğru ki, bunları doğrulamak için veri ve kanıt toplamaya çalışmayı gereksiz buluyorum. Medeniyetin manevi ve maddi faydalarını kim inkâr edebilir? Çağdaş mücadelelere yol açan derin kötülükleri kim inkâr edebilir? Öte yandan, kaydedilen muazzam ilerlemeler ile bunların herkes tarafından kullanılabilme olasılığı arasındaki paralellik eksikliğinden dolayı kalıcı bir dengesizlik durumunda yaşadığımızı kim reddedebilir?

Önceden belirlenmiş herhangi bir fikir, inanç veya dogma adına konuşmuyoruz. Ancak, insan türünün haklı olarak yüce bir ideal için çabaladığı gerçeğin adına teyit edilebilir: herkes için bağımsızlık ve refah.

Tutkularımızı susturalım; çıkarların kinini, inançların dogmatik doğasını dizginleyelim. Ve eğer iyilik konuşursa, eğer adalet konuşursa, eğer en ufak bir sakın akıl varsa, insanlık olarak görevimizin, herkes için iyilik, herkes için adalet, herkes için barış, herkes için sevgi isteyen bu ileriye doğru hareketi hızlandırmak olduğunu kabul etmek zorunda kalacağız.

MEDENİYETİN BÜYÜK ESERLERİ

İnsanlığın durumu ne olursa olsun, her zaman geçicidir. Var olan her şey geçicidir. Tıpkı hakikatin sürekli bir oluşum içinde olması gibi, toplumsal organizma da ihtiyaç ve özelemlerin sürekli değışkenliğı içinde boşalı.

Yenilerinin tohumlarını taşıyorlarsa, reformlarımızın meyvelerini korumakta neden ısrar edelim ki? Biçimlerin geçici olduğı söylenir, ama yasanın değıl. Öyleyse; yasanın kendisi bir uzlaşmadan, anlayışımızın geçici bir uzlaşımından başka bir şey değıldir. Öyleyse, yasaya göre yaşadığımız iddiasına güvenmeyin!

Bilimin kendisinde bile, olayların şu veya bu yasanın ritmine göre gerçekleştiğini söylediğimizde, olayların oluş biçiminin yasa denen şeyi tesis etme ihtiyacını doğurduğunu söylemek daha doğru olur. Aksi takdirde, dünyalar yasalarla yaratılmış gibi görünür ve dogmatik ve mezhepçi eğitimimiz bu şekilde güçlenir; öyle ki, saygın bilim insanların birçok kitabının olayların gidişatı ve varoluşun işlevselliğı hakkında çocukça hükümlerle dolu olması şaşırtıcı değıldir.

Tüm evrenin, şu anda algıladığımız yasalara, mümkün olan hiçbir değışiklik olmaksızın, uyduğına ve uymaya devam edeceğine emin miyiz? Işık, ısı, ses vb. tüm olguların açıklandığı hareket ilkesinin, yasaların kendilerine de uygulanamayacağından emin miyiz?

Burada, türün refahı ve insanın özgürlüğü gibi en yüce insan amacına ulaşmak için uygun araçlardan söz etmeyeceğiz.

Büyük, kabul edilmiş bir gerçek var: Kötü yaşıyoruz ve her şey iyi yaşamamıza katkıda bulunuyor, köle olarak yaşıyoruz ve her şey özgür yaşamamıza katkıda bulunuyor. Binlerce farklı yol izleyeceğiz, ama sonunda evrimin içeriğinin fethine ulaşacağız. Bu sorunun cevabı inanç değıl, olayların akışıdır.

Yüzyıllar ve asırlar geçmesinin gerekliliğini düşünen ve içimizde yaşayan acımasız bencilliğın sesine kulak verenlere, Avrupa'nın çok kısa bir sürede ne kadar büyük bir ilerleme ve derin bir değışim gerçekleştirdiğini hatırlatmakta fayda var. Sayısız nesiller uzun süre bazı temel gerçeklere sahip olarak uyuduktan sonra, en harikulade yeniliklerin ortasında birdenbire ilerleme kaydedilmesi, evrimin sessizlik doktorlarının istediğı kadar cimri olmadığını ve her şeyin olmasını istedikleri yasanın henüz tam olarak yerleşmediğini kanıtlıyor.

Fakat zaman ve fırsat ne olursa olsun, medeniyetin çalışmasının eksik ve tamamlanmamış olduğı gerçeğı ortadadır; endüstri ve bilginin gelişmesi, yoksulluk ve cehalet sorununa çözüm anlamına gelir; ve en nihayetinde, medeniyetin en büyük başarısı henüz başarılmayı beklemektedir ve bu başarı, tüm insanları refah ve özgürlüğe, zamanın hızla ilerlemesinin kaçınılmaz ve mutluluk verici bir şekilde dayatacağı uyum ve toplumsal barış çözümüne götürecektir.

RICARDO MELLA